

และเลขหน้า รวมทั้งเครื่องหมายวรรคตอนด้วย จึงอยู่ สำหรับเครื่องหมายวรรคตอนเหล่านี้ เรานิยมใช้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมี เครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทยซึ่งมีเครื่องหมายวรรค -
 ตอนสากลอยู่ด้วย แต่เราก็ไม่ได้เข้มงวดหรือวางกฎเกณฑ์แน่นอนเท่ากับของฝรั่ง แม้กระนั้นก็ดี
 สำหรับเรื่องเชิงอรรถนี้ หากเราสามารถเอาเครื่องหมายวรรคตอนของเขามาปรับเข้าแล้ว
 จะทำให้อ่านเข้าใจง่ายทั้งกระทัดรัด ไม่เปลืองที่มากด้วย¹

เพื่อสะดวกแก่ความเข้าใจของบุคคลทั่วไป ผู้เขียนใคร่ขอเสนอแบบของการอ้างหนังสือและวารสารภาษาไทยซึ่งอาศัยหลักสากล โดยยึดตามระบบของเทอเรเบียน² และระบบที่ได้อัดแปลงสำหรับหนังสือและวารสารไทยจากหนังสือ แบบบรรณานุกรมและเชิงอรรถ ซึ่ง
 ม.ล. จ้อย นันทิวชิรินทร์ ได้เรียบเรียงขึ้นเป็นภาษาไทย³ ดังต่อไปนี้:

หนังสือกฎหมาย ลงตามลำดับดังนี้:

ชื่อและนามสกุลผู้แต่ง, ชื่อหนังสือ, รายการเพิ่มเติมถ้ามี, (ครั้งที่พิมพ์, -
 "ชื่อชุดหนังสือ", อันดับทีในชุด สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, ปีที่พิมพ์), เล่มที่ถ้ามี, หน้าที.

ตัวอย่าง เช่น

¹ หยุค แสงอุทัย, คำบรรยายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป กฎหมายเลือกตั้งทั่วไป และ -
 คำอธิบายโดยสังเขปของรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร (พิมพ์ครั้งที่ 2; พระนคร: -
 โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2505, หน้า 1-2.

² ประพนธ์ คาคะมาน และไพจิตร ปุณณพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่ง -
 และพาณิชย์ลักษณะซื้อขาย (พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม; พระนคร: แสงทองการพิมพ์, -
 2502), หน้า 22-40.

³ คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน (ฉบับแก้ไข: โรงพิมพ์ผู้พิพากษาการพิมพ์, -
 2503), หน้า 22-40.

¹ มพบรรณานิการ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 928- 31.

² Turabian, op.cit.

³ ม.ล. จ้อย นันทิวชิรินทร์, แบบบรรณานุกรมและเชิงอรรถ (พระนคร: แผนก -
 วิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510).

⁴วรัถกีพิบูลย์, พระ, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (พิมพ์ครั้งที่ 6, "หนังสือชุดคำ-
บรรยาย", คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512), หน้า 141- 96.

วารสารกฎหมาย ดังตามลำดับดังนี้:

ชื่อและสกุลผู้แต่ง, "ชื่อบทความ", ชื่อวารสาร, ปีที่ (เดือน, ปีที่พิมพ์), หน้า
ตัวอย่างเช่น

¹ธรรมนิตย์ วิชญเนตินัย, "พฤติการณ์ที่ถือว่าเป็นการโทรมหญิง", กุลพาห, -
8(กันยายน, 2504), 973-76

²ทวีป วรติลก, "เสรีภาพหนังสือพิมพ์", วารสารนายความ, 10(ธันวาคม,
2510), 8-19.

³พระยา อิศรภักดี ธรรมวิเทศ, "ปัญหาข้อกฎหมายและปัญหาข้อเท็จจริง", -
นิติสาร, 21(มกราคม, 2493), 43-64.

⁴บทบรรณาธิการ, บทบัญญัติ, 20(2505), 224.

บทที่ 8

บทสรุปและขอเสนอแนะ

หนังสือตลอดจนวารสาร เอกสารและลายจารึกทางค่านิยมของไทยเป็นวรรณกรรมทางวิชาการซึ่งมีความสำคัญยิ่งต่อการปกครองแผ่นดิน การบริหารราชการทุกสาขาคลออกจนจำเป็นแก่การประกอบวิชาชีพกฎหมายโดยตรงด้วย วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงศึกษาถึงวรรณกรรมเหล่านี้พร้อมทั้งแหล่งสะสมสำคัญของวรรณกรรมดังกล่าว โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะไต่รบบถึงความ เป็นมา ประเภท การผลิต และปัญหาในการผลิต หนังสือกฎหมายไทย - แหล่งที่รวบรวมหนังสือกฎหมายตลอดจนระเบียบการเข้าใช้

ระบบการจัดหมู่หนังสือกฎหมายของต่างประเทศเพื่อนำมาคิดแปลงให้เข้ากับหนังสือกฎหมายไทยที่ห้องสมุดมีอยู่ ในการวิจัยนี้ผู้เขียนได้ใช้วิธีวิจัยจากเอกสาร สํารวจแหล่งสะสมหนังสือกฎหมายสำคัญๆ ทั้งที่เป็นห้องสมุดเฉพาะและห้องสมุดทั่วไปรวม 11 แห่งด้วยกันได้แก่ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดศรีสุรสภา หอสมุดเนติบัณฑิตยสภา หอสมุดกระทรวงยุติธรรม หอสมุดกรมอัยการ หอสมุดกระทรวงการต่างประเทศ หอสมุดศาลจังหวัดเชียงใหม่ หอสมุดสำนักเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสัมภาษณ์ผู้เขียน ผู้รวบรวม และผู้พิมพ์วรรณกรรมกฎหมาย ประโยชน์ที่ได้จากงานวิจัยนี้ คือนักกฎหมายและนักปกครอง นักสังคมศาสตร์ บรรณารักษ์ และผู้สนใจทั่วไปจะได้ทราบถึงความเป็นมา สภาวะ ปัญหาต่างๆ ตลอดจนขอเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น อันอาจจะนำมาซึ่งความรุ่งเรืองเทียมกับต่างประเทศของหนังสือกฎหมายไทยในภายหน้า

ผลของการวิจัยที่สำคัญสรุปได้ดังนี้:

ความเป็นมาของหนังสือกฎหมายไทย

1. หลักฐานกฎหมายที่เก่าแก่ที่สุดของไทยคือ ศิขารจารึกพ่อขุนรามคำแหงซึ่งจารึก

ขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี เอกสารกฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีนั้นตกทอดมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เพียงหนึ่งในสิบส่วนเท่านั้น ในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จึงได้มีการทำประมวลกฎหมายขึ้น เรียกว่า "กฎหมายตราสามดวง" เขียนไว้ในสมุดข่อยสามฉบับด้วยกัน ประทับตราคชสีห์ ราชสีห์ และบัวแก้ว ถือว่าเป็นกฎหมายที่ใช้เป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดี เมื่อมีการพิมพ์หนังสือไทยขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 จึงได้มีการพิมพ์กฎหมายตราสามดวงขึ้น ฉบับพิมพ์ครั้งแรกพิมพ์โดยนายโหมศ อมาตยกุล คหมาทมอชย์รัตเดย์ เสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้จัดพิมพ์ขึ้นอีกตามลำดับ ล่วงมาถึงสมัยรัชกาลที่ 4 มีการออกหนังสือราชกิจจานุเบกษาซึ่งรวบรวมกฎหมายที่ประกาศใช้ไว้ทุกฉบับ หนังสือราชกิจจานุเบกษานี้ได้หยุดพิมพ์เป็นครั้งคราวไปบ้างแล้วออกใหม่ในรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบันติดต่อกันโดยไม่ขาดสาย

คำพิพากษาศาลฎีกาและคำรากกฎหมายเพิ่งมีการรวบรวมและเขียนขึ้นอย่างจริงจังในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนวารสารกฎหมายนั้นเริ่มมีในรัชกาลที่ 6

ตั้งแต่บัดนั้นมีวรรณกรรมกฎหมายเพิ่มมากขึ้น เป็นลำดับจนถึงปัจจุบันในแนวเดียวกับที่ปฏิบัติกันในต่างประเทศ

2. หนังสือกฎหมายไทยเก่า ๆ ที่ตกทอดมาถึงปัจจุบันหายาก สาเหตุประการหนึ่งเนื่องจากเอกสารที่เขียนด้วยมือมีอายุที่会长ให้คงทนได้ มักจะชำรุดโดยเร็วเนื่องจากความชื้นของอากาศและแมลง และคนสมัยก่อนไม่ทราบวิธีที่จะเก็บรักษาให้ทนนานดังในปัจจุบันนี้ นอกจากนี้ในการจัดทำประมวลกฎหมายสมัยรัชกาลที่ 1 และประกาศยกเลิกกฎหมายเก่า ทำให้ขาดความเอาใจใส่ในอันที่จะรักษาเอกสารเก่า ๆ ไว้

ประเภทของวรรณกรรมกฎหมายไทย

วรรณกรรมกฎหมายไทยแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้ คือ

1. คัมภีร์กฎหมาย แยกเป็น

กฎหมายปกครอง ได้แก่ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ประกาศของทางราชการ ประกาศพระบรมราชโองการ และ

รายงานการประชุมร่างกฎหมาย

กฎหมายท้องถิ่น ใต้แก ขอบัญญัติจังหวัด เทศบัญญัติ ขอบังคับสุขาภิบาล และขอบัญญัติตำบล

2. คำพิพากษาศาลฎีกา

3. ตำรากฎหมายและคำอธิบายกฎหมาย

4. วารสารกฎหมาย

5. คู่มือคนควาทางกฎหมาย ใต้แก บรรณานุกรมและครุรรชนี

6. วรรณกรรมอื่น ๆ เช่น วิทยานิพนธ์ หนังสือแจกงานศพ และหนังสือจัดพิมพ์ขึ้นเนื่องใน

โอกาสพิเศษต่าง ๆ

การผลิตหนังสือกฎหมาย

1. วงการกฎหมายไทยยังขาดแคลนหนังสือกฎหมายอยู่มาก ที่มีอยู่ส่วนมากเป็นคำพิพากษาศาลฎีกา แต่ยังขาดตำรา หนังสืออ้างอิง (เช่น พจนานุกรม สารานุกรม สารบัญญคนกฎหมาย และครุรรชนี วารสารกฎหมาย) รวมทั้งทฤษฎีหมายลักษณะต่าง ๆ ทั้หมค และรวมกฎหมายแต่ละลักษณะ ตลอดจนวารสาร เนื่องจากเหตุดังต่อไปนี้คือ:

1.1 ผู้เขียนซึ่งเป็นอาจารย์สอนวิชากฎหมายเป็นอาจารย์พิเศษเป็นส่วนใหญ่มีงานประจำมากอยู่แล้ว ไม่มีเวลาพอที่จะเขียนตำรา เนื่องจากการเขียนตำรานั้นต้องใช้เวลาค้นควาและต้องมีความละเอียดรอบคอบมาก ต้องใช้ทั้งความรู้และประสบการณ์เพื่อจะไม่ให้เกิดความผิดพลาดขึ้นได้ ส่วนผู้เขียนหรือผู้พิมพ์หากไม่ใช่อาจารย์พิเศษอยู่มากไม่ได้รับความสนใจจากวงการกฎหมาย

1.2 นักกฎหมายซึ่งมีความสามารถในการค้นภาษาทั้งภาษาไทยและต่างประเศมีน้อย การเขียนและการแปลหนังสือกฎหมายต้องอาศัยความสามารถในการเข้าใจและการแสดงออกค้นภาษาเป็นอย่างดี

1.3 ค่าตอบแทนในการเขียนหนังสือกฎหมายน้อย เมื่อเทียบกับกรหารรายได้จากทางอื่นในเวลาเท่ากัน นักกฎหมายจะได้ค่าตอบแทนมากกว่าและแน่นอนกว่า ผู้ที่มีใจรักการเขียนอย่างแท้จริงเท่านั้นจึงจะเขียนหนังสือกฎหมาย

1.4 ขาดบรรรยากาศทางวิชาการ สังคมยังไม่ถือว่าการแต่งตำราเป็นการแสดงความสามารถอย่างสูง ยังไม่ยกย่องผู้แต่งตำรามากนักและการพิจารณาตำแหน่งชั้นสูง ๆ

มิได้พิจารณาจากงานคำนวณคว่ำวิจัยและเขียนตำราเลย

1.5 สำนักพิมพ์หนังสือกฎหมายโดยเฉพาะยังมีน้อยมาก เนื่องจากตลาดจำหน่ายหนังสือกฎหมายแคบ ผู้สนใจอยู่ในวงจำกัด มีหนังสือเป็นจำนวนน้อยที่จำหน่ายต่างจังหวัด เห็นได้จากกรณีที่สำนักพิมพ์ไม่มีตัวแทนจำหน่ายต่างจังหวัด ผู้ซื้อสั่งซื้อจากสำนักพิมพ์โดยตรง จำนวนพิมพ์ของหนังสือกฎหมายแต่ละเรื่องมีจำนวนจำกัด คือ พิมพ์ตามความต้องการของนักศึกษาวิชากฎหมายและนักกฎหมายเท่านั้น อันทำให้ต้นทุนในการผลิตสูง สำนักพิมพ์ไม่กล้าทำมากนัก เป็นเหตุให้ไม่สามารถปรับปรุงคุณภาพของหนังสือให้ดีขึ้น

1.6 ขาดแผนการส่งเสริมวรรณกรรมกฎหมายแห่งชาติ ต่างสถาบันต่างทำต่างคนต่างเขียน ควรมีโครงการพัฒนาวรรณกรรมกฎหมาย โดยถือเป็นโครงการสำคัญอันหนึ่งในการจัดการศึกษากฎหมายแห่งชาติด้วย

2. วารสารกฎหมายมีเนื้อหาสาระทางวิชาการเป็นส่วนใหญ่ และวารสารหลายฉบับมีคุณภาพสูงมาก แต่ก็มักมีอายุการพิมพ์ไม่นาน โดยเฉพาะวารสารกฎหมายที่ออกในระยะสั้น ๆ บางฉบับออกได้เพียงปีเดียวก็เลิก ทั้งนี้เนื่องจาก

2.1 วิทยาการทางกฎหมายเป็นเรื่องยุ่งยากและสลับซับซ้อนหาผู้เชี่ยวชาญจริง ๆ ได้ยาก และผู้จัดทำหรือผู้เขียนบทความในวารสารกฎหมายก็มักมีงานประจำเต็มมืออยู่แล้ว ไม่สามารถทำวารสารได้อย่างเต็มที่ และเมื่อบุคคลที่เป็นบรรณาธิการ เปลี่ยนตัวไป บรรณาธิการที่ใหม่อาจไม่สามารถจรรีกรักษาคุณภาพของวารสารให้อยู่ในระดับเดิมได้ เรื่องนี้เกิดขึ้นตลอดมา

2.2 จำนวนพิมพ์จำกัด เนื่องจากความสนใจในการอ่านน้อย รายได้จาก การเผยแพร่วารสารไม่คุ้มกับเงินค่าใช้จ่าย

3. วรรณกรรมกฎหมายขาดการสนับสนุนจากหน่วยราชการและสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวงการกฎหมาย การให้การสนับสนุนผู้เขียนโดยจัดพิมพ์และให้ค่าลิขสิทธิ์บ้างนั้น ยังไม่พอที่จะเป็นกำลังใจแก่ผู้เขียน ส่วนสำนักพิมพ์หนังสือกฎหมายเอกชนนั้นไม่ได้รับการสนับสนุนใดๆ ในการจัดพิมพ์หนังสือกฎหมาย

แหล่งสะสมหนังสือกฎหมาย

จากการสำรวจแหล่งสะสมหนังสือกฎหมายที่สำคัญทั้ง 19 แห่ง เห็นได้ว่า

1. จำนวนและประเภทหนังสือและวารสารกฎหมายที่มีอยู่ในห้องสมุดส่วนมากยังไม่ครบถ้วนมาตรฐาน กล่าวคือ ยังมีจำนวนน้อย และไม่ครอบคลุมประเภทและหัวเรื่องต่าง ๆ ของกฎหมายครบถ้วนตามความต้องการของผู้ใช้ห้องสมุดแต่ละแห่ง ตัวอย่างเช่น หอสมุดแห่งชาติซึ่งควรมีหนังสือกฎหมายทั่วไป รวบรวมหนังสือและวารสารกฎหมายเอาไว้ให้มากที่สุดก็รวบรวมหนังสือและวารสารใหม่โดยครบถ้วนพร้อมทั้งจัดเตรียมเพื่อให้ใช้ได้โดยสะดวก อันจะอำนวยความสะดวกอย่างยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าของนักกฎหมาย นักศึกษาคลอบจนผู้สนใจในค่านกฎหมายทั่วไป แต่เท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน หนังสือกฎหมายเก่าเพียงเก็บรวบรวมไว้ในห้อง "ประเทศไทย" มิได้รับการจัดเก็บและทำบัตรรายการให้สะดวกต่อการใช้ ส่วนหนังสือและวารสารใหม่นั้น เนื่องจากทั้งสำนักพิมพ์เอกชนและหน่วยงานของทางราชการมิได้ส่งมาให้หอสมุดแห่งชาติครบถ้วน ดังนั้น ผู้ต้องการค้นคว้าเกี่ยวกับกฎหมายจึงไม่อาจอาศัยหอสมุดแห่งชาติได้เท่าที่ควร หอสมุดคณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยยังมีหนังสือกฎหมายน้อยมากไม่เพียงพอสำหรับการค้นคว้า หอสมุดสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกามีหนังสือกฎหมายไทยน้อยมาก และไม่มีหนังสือซึ่งเป็นคู่มือในการร่างกฎหมายอันเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อผู้ใช้ห้องสมุดแห่งนี้ ดังนี้ เป็นต้น

2. การจัดหมู่หนังสือกฎหมายของแหล่งสะสมบางแห่งยังไม่มีระบบที่ใช้เป็นมาตรฐานแน่นอน เช่น หอสมุดกรมอัยการและหอสมุดกระทรวงการต่างประเทศ ในขณะที่หนังสือและวารสารยังมีจำนวนไม่มากนัก ระบบการจัดหมู่ที่เป็นแบบแผนอาจไม่จำเป็น ผู้ทำหน้าที่บรรณารักษ์อาจอาศัยความเคยชินกับวรรณกรรมในห้องสมุดของตนในการเก็บและค้นหาหนังสือได้ แต่เมื่อห้องสมุดขยายตัวขึ้น เป็นที่แน่นอนว่าระบบการจัดหมู่ที่เหมาะสมจะเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

ส่วนห้องสมุดอื่น ๆ นอกจากนี้มีระบบการจัดหมู่ดังนี้

หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดรัฐสภา หอสมุดคณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกระทรวงยุติธรรม ใช้ระบบ

ทัศนียมคิวอี

ห้องสมุดเนติบัณฑิตยสภา ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา และห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดศาลจังหวัดเชียงใหม่ ใช้ระบบการจัดหมู่ของซิลเลอร์

การจัดหมู่หนังสือกฎหมาย

ระบบการจัดหมู่หนังสือกฎหมายที่นิยมใช้กันเป็นสากล ได้แก่ระบบของซิลเลอร์ สำหรับห้องสมุดเฉพาะทางกฎหมาย ระบบทัศนียมคิวอีสำหรับห้องสมุดทั่วไป ระบบห้องสมุดรัฐสภาอเมริกาซึ่งเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายทั้งในห้องสมุดทั่วไปและห้องสมุดเฉพาะ การละเอียดสำหรับหมวดกฎหมาย ทั้งระบบทัศนียมคิวอีและระบบห้องสมุดรัฐสภาอเมริกัน ซึ่งมีชื่อเสียงและเป็นที่นิยมใช้กันมากนี้มีข้อบกพร่องในหมวดกฎหมาย คือ ระบบคิวอีจัดหมวดหมู่ไว้น้อยมากไม่เพียงพอสำหรับหัวข้อวิชากฎหมาย ส่วนระบบห้องสมุดรัฐสภายังจัดทำแผนการสำหรับหมวดกฎหมายไม่เสร็จ ดังนั้นจึงมีผู้จัดทำแผนการสำหรับจัดหมู่หนังสือกฎหมายที่น่าสนใจ คือ เอลซี แบลสเสท จัดทำคู่มือในการจัดหมู่หนังสือกฎหมายขึ้นใหม่ อธิซาเบธ มอยส์ ปรับปรุงและขยายหมวด 340 ของระบบทัศนียมคิวอี และหมวด K ของระบบห้องสมุดรัฐสภาอเมริกัน และ โทมัส คาบัก เสนอระบบช่วยความจำสำหรับห้องสมุดกฎหมาย

ระบบการจัดหมู่หนังสือกฎหมายที่เหมาะสมกับหนังสือกฎหมายที่มีอยู่จริง ๆ ใช้สะดวก และมีข้อบกพร่องน้อยที่สุด ได้แก่ ระบบของซิลเลอร์ กับระบบของแบลสเสท ซึ่งเหมาะที่จะนำมาใช้ในห้องสมุดเฉพาะ ส่วนระบบของมอยส์ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมหมวด 340 ของระบบทัศนียมคิวอี และหมวด K ของระบบห้องสมุดรัฐสภาอเมริกันนั้นสามารถจะนำไปใช้ได้ในห้องสมุดที่ใช้ระบบทัศนียมคิวอี หรือระบบห้องสมุดรัฐสภาอเมริกันอยู่เดิม เป็นการขจัดข้อบกพร่องของแผนการจัดหมวดกฎหมายในระบบการจัดหมู่ทั้งสอง

สำหรับการจัดหมู่หนังสือในห้องสมุดกฎหมายของไทยนั้น เพิ่งเริ่มจัดทำอย่างจริงจัง

เพียงไม่กี่แห่งพร้อม ๆ กับการฟื้นฟูห้องสมุดกฎหมาย¹ จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่ห้องสมุดเฉพาะทางกฎหมายใช้ระบบของซิลเดอร์ และห้องสมุดทั่วไปใช้ระบบเทคนิคของคิวอี้

การอ้างอิงกฎหมาย

การอ้างอิงกฎหมายยังไม่ระเบียบที่แน่นอนตายตัวลงไป ผู้เขียนได้กล่าวถึงแบบการอ้างอิงกฎหมายของอังกฤษและอเมริกาเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดวิธีการอ้างอิงกฎหมายของไทย โดยแยกตามประเภทของหนังสือกฎหมาย คือ แยกเป็นคัมภีร์กฎหมาย คำพิพากษา หนังสือและวารสารกฎหมาย ตลอดจนวิทยานิพนธ์และหนังสือที่ออกในโอกาสพิเศษ พร้อมทั้งเสนอแบบของการอ้างอิงวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวตามที่เห็นว่าเหมาะสมกับการอ้างอิงกฎหมายไทยโดยดัดแปลงจากแบบของต่างประเทศ พร้อมทั้งรวบรวมเสนออักษรย่อทางกฎหมายที่เห็นว่าควรใช้เป็นแบบแผนในการอ้างอิง ทั้งนี้เพื่อความเรียบร้อย เข้าใจง่ายและสะดวกแก่ผู้ใช้หนังสือ ผู้เขียนหนังสือตลอดจนบรรณารักษ์ ในอันที่จะแสดงถึงหลักฐานที่มาของข้อความในหนังสือ และเพื่อที่จะค้นคว้าต่อไป

ข้อเสนอแนะ

หนังสือกฎหมาย

สำหรับหนังสือเก่า

1. ควรได้รับการระวังรักษาและการเอาใจใส่เป็นพิเศษ นอกจากจะเก็บไว้เป็นหนังสือหายากแล้ว ควรคำนึงถึงเรื่องความชำรุดของหนังสือ อันเนื่องมาจากความเก่าและแมลง ควรทำการสำรวจและกำจัดแมลงอย่างน้อยปีละครั้ง หนังสือเก่ามาก ๆ ควรถ่ายลง

¹ ขณะนี้มีห้องสมุดกฎหมายอีกสองแห่งซึ่งกำลังเริ่มการจัดหมู่หนังสือกฎหมาย และจัดห้องสมุดที่น่าสนใจ คือ ห้องสมุดศาลจังหวัดสงขลา และห้องสมุดศาลอุทธรณ์

ไมโครฟิล์มเพื่อเป็นการเก็บรักษาวรรณกรรมนั้นไว้ ทั้งช่วยประหยัดเนื้อที่อีกด้วย¹

2. ควบคุมการส่งหนังสือเก่าออกนอกประเทศ นักกฎหมายควรออกกฎหมายเกี่ยวกับการนี้โดยกำหนดให้หนังสือเก่าที่จะส่งออกนอกประเทศต้องผ่านการอนุญาตจากทางราชการเสียก่อน หนังสือเก่าที่หายากมาก ๆ ไม่ควรอนุญาตให้ออกนอกประเทศโดยเด็ดขาด

3. บรรณารักษ์ห้องสมุดกฎหมายควรร่วมมือกันดำเนินงานด้านนี้โดยจัดให้มีการประชุมเป็นครั้งคราว พิจารณาคัดเลือกวรรณกรรมกฎหมายที่ดีเกินไปในอดีตและไม่สามารถหาซื้อหาอ่านได้แล้ว อัดสำเนาและขออนุญาตเกี่ยวกับเรื่องลิขสิทธิ์จากผู้เขียนแล้วพิมพ์ซ้ำเพื่อเผยแพร่ใหม่ เรื่องที่คัดเลือกนั้นอาจทำเป็นรวมบทความหรือความคิดเห็นเชิงกฎหมายในด้านการประกอบอาชีพทนายความ ภูมิอุตุลาการและแง่คิดของการเป็นตุลาการ บทความเกี่ยวกับระบบการศาลยุติธรรม หรือรวบรวมบทความทุกด้านเข้าในเล่มเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการรื้อฟื้นวรรณกรรมชั้นเอกของไทยในหมู่ผู้สนใจ ซึ่งไม่สามารถจะหาซื้อหรือหาอ่านเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ได้ หรืออาจทำได้ แต่โดยลำบากมาก ในการจัดพิมพ์ควรพิมพ์จำนวนมากพอควร และพึงพัฒนาคำคุณภาพของการพิมพ์เพื่อสร้างตัวอย่างที่ดีเนื่องจากคุณภาพของการจัดพิมพ์หนังสือกฎหมายในปัจจุบัน ส่วนมากยังไม่ไ้มาตรฐานส่วนราคาจำหน่ายควรกำหนดให้พอสมควร เพื่อว่าผู้สนใจจะสามารถซื้อได้โดยกว้างขวาง

การผลิตหนังสือกฎหมาย

1. เพื่อจัดการขาดแคลนนักเขียนหนังสือกฎหมาย หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกฎหมาย เช่น กระทรวงยุติธรรม เนติบัณฑิตยสภา และมหาวิทยาลัยซึ่งมีการสอนวิชากฎหมายควรส่งเสริมการเขียนตำรากฎหมาย โดยจัดตั้งกองเงินทุนสมทบคุณและรางวัลเป็นกำลังใจและเป็นการยกย่องเกียรติคุณ โดยไม่ต้องให้มีการประกวดสำหรับอาจารย์ และใน

¹ หอสมุดแห่งชาติมีบริการถ่ายไมโครฟิล์มในราคาเบา แต่เมื่อต้องการอ่านต้องมีเครื่องอ่าน (Microprojector)

ให้นักศึกษาวิชากฎหมาย จัดให้มีการประกวดบทความทางกฎหมาย สมาคมที่เกี่ยวข้องกับหนังสือและกฎหมาย เช่น ห้องสมุดกฎหมายอาจเป็นแหล่งกลางสำหรับจัดรางวัลให้แก่ผู้เขียนหนังสือกฎหมายที่ดี นอกจากนี้ห้องสมุดยังควรจัดกิจกรรมอื่น ๆ เช่น เชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาอภิปรายเรื่องกฎหมายเป็นครั้งคราว และเสนอแนะให้สถาบันที่เกี่ยวข้องจัดพิมพ์เรื่องที่อภิปรายนั้นเผยแพร่

2. การตั้งอัตราค่าสมนาคุณในการเขียนหนังสือกฎหมายในสถาบันการศึกษา—กฎหมายและแหล่งผลิตหนังสือ วารสารกฎหมายควรพิจารณาให้เหมาะสมโดยคำนวณให้คุ้มกับการลงทุนลงแรงของผู้เขียน

3. ผู้ผลิตหนังสือควรเอาใจใส่ต่อความสนใจและความต้องการของผู้อ่านและพยายามผลิตหนังสือตามต้องการนั้น

4. สถาบันการศึกษากฎหมายควรตั้งสถาบันวิจัยกฎหมายโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะค้นคว้าวิจัยปัญหาต่าง ๆ ทางกฎหมาย รวบรวมพิมพ์กฎหมายไทย แปลกฎหมายต่างประเทศ และจัดทำหนังสืออ้างอิงกฎหมาย เช่น พจนานุกรม สารานุกรม สารบัญญัตินิติกรรม และตำราเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานด้านกฎหมาย เป็นต้น แล้วพิมพ์เผยแพร่ สถาบันวิจัยกฎหมายนี้อาจขอความร่วมมือจากมูลนิธิบางแห่งได้ เช่น มูลนิธิเอเซีย มูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์

อนึ่ง มูลนิธิ "นิติศาสตร์" ซึ่งอยู่ในโครงการของสำนักกฎหมาย ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน เป็นโครงการที่น่าสนใจไม่น้อย หากนักกฎหมายและสถาบันที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายทั้งหลายให้ความร่วมมือและสนับสนุนโครงการนี้จะเป็นประโยชน์ต่อวงการกฎหมายอย่างมาก

5. มหาวิทยาลัยส่งเสริมการผลิตหนังสือกฎหมายได้โดยสร้างค่านิยมในหมู่นักศึกษาให้มีอาจารย์ซึ่งมีงานวิจัยและงานเขียนออกพิมพ์เผยแพร่ การพิจารณาคำแทน่งงานให้สัมพันธ์กับงานวิจัยและงานเขียน การเสนอให้ทุนอุดหนุนการวิจัย หรือตั้งรางวัลสำหรับงานวิจัยที่มีคุณค่าก็เป็นการส่งเสริมกำลังใจทางหนึ่ง นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยควรสนับสนุนการมีอาจารย์ประจำให้มากขึ้น เพื่อได้มีเวลาค้นคว้าวิจัยอย่างเต็มที่

6. ผู้ผลิตหนังสือและวารสารกฎหมายควรทำการเผยแพร่หนังสือและวารสารกฎหมายให้กว้างขวางกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อาจให้มีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อมวลชน

หนังสือกฎหมายซึ่งหน่วยราชการพิมพ์ควร เปิดโอกาสให้เอกชนรับไปจำหน่ายได้ ส่วนราชการอาจวางจำหน่ายตามร้านขายหนังสือทั่วไปด้วย และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นใจบอกรับได้โดยสะดวก

7. หอสมุดอาจทำสารบัญกฎหมายที่ทันสมัยและทันกับความต้องการของผู้ใช้ สำหรับค้นคว้ากฎหมายในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ทั้งยังควรทำบรรณนิวารสารกฎหมาย ออกเผยแพร่อีกด้วย ในการนี้ควรร่วมมือกันระหว่างหอสมุดกฎหมายต่าง ๆ เพื่อแบ่งงานกัน

แหล่งสะสมหนังสือกฎหมาย

แหล่งสะสมหนังสือกฎหมายทุกแห่งควรประสานงานกันในกิจการหอสมุด ทั้งคณะกรรมการหอสมุดกฎหมายโดยมีตัวแทนจากหอสมุดแต่ละแห่งจัดให้มีการประชุมหรือสัมมนาเป็นประจำคราว พิจารณาถึงความร่วมมือกันในอันที่จะ

1. แบ่งงานด้านการจัดหาหนังสือเฉพาะด้าน เช่น หอสมุดกระทรวงยุติธรรม เน้นการจัดหาหนังสือเกี่ยวกับขบวนการยุติธรรม หอสมุดสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เน้นหนังสือคู่มือหรือแบบการร่างกฎหมาย ตลอดจนหนังสือกฎหมายของต่างประเทศในสาขากฎหมายต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าและการร่างกฎหมายของเรา สถาบันการศึกษา กฎหมายเนนคานกฎหมายระหว่างประเทศ และหอสมุดเนติบัณฑิตยสภา เน้นการจัดหาหนังสือเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความของศาล เป็นต้น และให้มีการยืมระหว่างหอสมุด (inter-library loan) เพื่อเป็นการประหยัดเงิน ขจัดการซื้อหนังสือซ้ำกันโดยไม่จำเป็น ทั้งนี้ ยกเว้นหนังสือซึ่งผู้ใช้ของแต่ละแห่งต้องการใช้เป็นจำนวนมากอยู่แล้วอาจจำเป็นต้องซื้อซ้ำ เพื่อให้เพียงพอกับความต้องการ

2. จัดทำสหัตถ์ในระหว่างหอสมุดกฎหมายทุกแห่ง เมื่อได้กำหนดแนวนโยบายในการจัดหาและเก็บเฉพาะด้านแล้ว หอสมุดแต่ละแห่งควรทำบัตรซุคของหนังสือของตนส่งไปยังศูนย์เก็บสหัตถ์ซึ่งควร เป็นแหล่งที่ผู้ใช้จากทุกแห่งไปใช้ได้สะดวกที่สุด เป็นต้นว่า หอสมุดเนติบัณฑิตยสภา นอกจากนี้หอสมุดแต่ละแห่งยังควรทำรายชื้อหนังสือเข้าใหม่ในแต่ละเดือนส่งไปให้หอสมุดกฎหมายอื่น ๆ ทั้งนี้ เพื่อว่าผู้ใช้ของหอสมุดอื่น ๆ จะได้ทราบว่า

หนังสือเข้าใหม่เล่มใดอยู่ในห้องสมุดแห่งใด และถ้าเป็นไปได้ควรมีโครงการจัดทำบรรณานุกรมหนังสือกฎหมาย อันจะอำนวยความสะดวกอย่างยิ่งแก่นักกฎหมายและนักศึกษาวิชากฎหมาย แต่การจะทำได้ดังนี้ก็ต้องอาศัยงบประมาณและกำลังคนเป็นจำนวนมาก ซึ่งในปัจจุบันยังมีไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงต้องพยายามหาทางให้ได้มาซึ่งงบประมาณและบรรณารักษ์อย่างเพียงพอ

3. จัดทรวรรณกรรมกฎหมายไทยในภาษาต่างประเทศ ซึ่งประเทศไทยในยุคปฏิรูปกฎหมายได้นำมาเป็นแบบฉบับในการพิจารณาร่างกฎหมายไทย อาทิ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งโปเลียน ประมวลกฎหมายแพ่งของเยอรมัน ประมวลกฎหมายลักษณะหนี้ของสวิส พระราชบัญญัติล้มละลายของอังกฤษ ค.ศ. 1914 ประมวลกฎหมายแพ่งของบราซิล และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคความแพ่งของอินเดียเป็นอาทิ ¹

อนึ่ง เนื่องจากขณะนี้ประเทศไทยกำลังพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายหลายฉบับรวมทั้งรัฐธรรมนูญ และได้อาศัยกฎหมายของต่างประเทศเป็นมูลฐาน ใช้ศึกษาประกอบการร่างกฎหมายไทยด้วย กฎหมายต่างประเทศเหล่านี้ในภายหน้าจะเป็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญสำหรับกฎหมายไทย จึงเป็นการสมควรที่ห้องสมุดกฎหมายควรพยายามจัดหากฎหมายเหล่านี้ไว้เป็นสมบัติโดยรีบด่วนและให้มากที่สุดที่จะหาได้ เนื่องจากการหาในปัจจุบันนี้ย่อมง่ายกว่าที่จะหาในภายหน้า

การจะหาหลักฐานและข้อมูลตลอดจนรายละเอียดในเรื่องนี้อาจหาได้จากบรรณานุกรมเหล่านี้: "Thai Government and Its Setting : a Selective, Annotated Bibliography" สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์จัดทำ รวบรวมโดย Woodward G.

¹ บัญชีแสดงถึงบทบัญญัติของกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งเป็นที่มาของกฎหมายไทยนี้ มีผู้รวบรวมไว้ฉบับหนึ่งชื่อ "References for the (Revised) Civil and Commercial Code Book I, II, and III" ในรูปอัครสำเนาขณะนี้เก็บอยู่ที่ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

Thronbly; William J. Siffin และเพ็ญศรี วายานนท์ และ "Bibliography of Material About Thailand in Western Languages" ซึ่งหอสมุดกลาง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นผู้จัดทำ

4. จัดทวารสารกฎหมายชั้นนำของต่างประเทศเข้าห้องสมุดให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เท่าที่มีอยู่ในปัจจุบันห้องสมุดของเรายังมีวารสารกฎหมายต่างประเทศน้อยมาก และไม่คอยได้รับความสนใจจากผู้ใช้เท่าที่ควร และควรทำบรรณานุกรมหนังสือและบทความกฎหมายในวารสารของต่างประเทศที่มีเรื่องเกี่ยวกับกฎหมาย และสถาบันกฎหมายไทยเพื่อให้นักศึกษากฎหมายและนักกฎหมายไทยได้ใช้ค้นคว้าเป็นพิเศษ¹ หากทำได้ควรหาซื้อหนังสือบทความดังกล่าวเข้าห้องสมุด หรืออาจจะใช้การถ่ายเอกสารหรือไมโครฟิล์มจากแหล่งที่ปรากฏตามบรรณานุกรม

5. คำเนิการแลกเปลี่ยนหนังสือกฎหมายไทยกับสถาบันกฎหมายต่างประเทศอย่างจริงจัง สถาบันกฎหมายต่างประเทศบางแห่ง เช่น สหรัฐอเมริกาสนใจในระบบกฎหมายต่าง ๆ ทั่วไป มักจะขอแลกเปลี่ยนหนังสือกฎหมายกับห้องสมุดกฎหมายไทยเสมอมา การแลกเปลี่ยนนี้นั้นนอกจากจะประหยัดค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อหนังสือต่างประเทศแล้ว เรายังได้รับประโยชน์จากบริการห้องสมุดของต่างประเทศที่สำคัญคือ เกี่ยวกับหนังสือหายากหรือการขอยืมเอกสารบทความเกี่ยวกับกฎหมายไทย นอกจากนี้การแลกเปลี่ยนหนังสือกฎหมายดังกล่าวยังเป็นการเผยแพร่เกียรติของกฎหมายไทยอีกด้วย

นอกจากนี้สถาบันกฎหมายควรสนับสนุนผู้ที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์ในมีคุณวุฒิทั้งด้านกฎหมายและบรรณารักษศาสตร์ บรรณารักษ์ห้องสมุดกฎหมายควรมีการศึกษาทั้งสองด้านอย่างเพียงพอ เพราะงานทั้งด้านวิชาการ การบริหาร และบริการต้องการความรู้ทั้งด้าน

¹ ห้องสมุดกระทรวงยุติธรรมได้รวบรวมรายชื่อบทความเกี่ยวกับกฎหมายไทยในวารสารกฎหมายต่างประเทศไว้ม่าง และจากการแลกเปลี่ยนหนังสือและเอกสารกฎหมายกับสถาบันต่างประเทศได้รับภาพถ่ายบทความดังกล่าวมาหลายเรื่อง